

Roshan Bliss, op 17 november 2011 bij Occupy Denver.

Foto Nathan Armes / Reuters

Het kan dus tóch anders

Zelfs de Occupy-demonstranten komen er niet goed uit: ons economische systeem hapert, maar is er eigenlijk wel een alternatief?

Een groeiende groep economen, ecologen, politicologen en andere wetenschappers denkt van wel.

Door **Maarten Keulemans**

Achteraf gezien is het misschien moeilijk voor te stellen, maar twintig jaar geleden, in 2012, was er een tijd dat het in de economie haast alleen maar ging over geld.

Dat intussen het milieu steeds zwaarder gebukt ging onder overbevinging, ontbossing, uitputting van grondstoffen en klimaatverandering en dat er steeds meer 'consumenten' uitvielen met burn-out of depressie, interesseerde maar weinigen: dat viel immers buiten het bestek van de markt.

Tegenwoordig is het niet goed meer voor te stellen, maar destijds geloofden de meeste economen en politici dat duurzaamheid ons leven primitief en middeleeuws zou maken. Milieumaatregelen zag men als iets dat groei in de weg stond; iets voor linkse mensen met zelfgebreide truien.

Het was een manier van denken die natuurlijk onmogelijk kon standhou-

den, zeker omdat de consumptie steeds meer dreef op geld dat helemaal niet bestond: voorschotten, leningen, kredieten. Rond het begin van de jaren 2010 begonnen de neoliberale overheden, die gewend waren de economie als een bedrijf te managen, hun greep op het piramidespel te verliezen. Er kwam een kredietcrisis, gevolgd door een eurocrisis, toen het monster van Frankenstein genaamd 'eurozone' bij de naden uiteen begon te vallen.

De regeringen reageerden aanvankelijk voorspelbaar en typisch liberaal. Wankelende banken kregen een staatslening toegestaan, de Zuid-Europese landen die het tempo niet konden bijbenen werd een neoliberale agenda opgelegd: privatiseer je staatsbedrijven, vergroot de inkomensverschillen tussen arm en rijk, bezuinig op je sociale stelsel. Ook Nederland schoot in de oude neoliberale krimp: bezuinigingen op natuur en milieu, meer en snellere snel-

wegen, ruim baan voor bedrijven en nog meer druk op de zwakkeren om meer te werken en meer te consumeren.

Het waren de laatste stuiptrekkingen van een tot mislukken gedoemd economisch bestel, weten we inmiddels. 'De euro was echt het oude denken', zegt Arjo Klamer, destijds hoogleraar economie in Rotterdam. 'Men geloofde werkelijk dat het goed zou zijn om zo'n groot machtsblok te vormen.' Zeker, er was wel veel gemor over de euro, de banken, de inkomensverschillen en de omgang met het milieu, maar een uitweg leek er domweg niet. Zelfs de actiebeweging die zich 'Occupy' noemde slaagde er niet in een alternatief te formuleren.

Toch waren de contouren van het alternatief zelfs al in 2012 zichtbaar. Een nieuwe generatie diende zich aan die meer van het leven eiste dan alleen maar werken. Onder wetenschappers, maar ook in kringen van kunstenaars en ontwerpers, stonden milieu, duur-

zaamheid en recycling steeds nadrukkelijker op de agenda. Ook bedrijven en banken verschoven steeds meer de aandacht naar duurzaamheid, maatschappelijk investeren en 'sociaal kapitaal', zoals aandacht voor de menselijke maat toen nog heette.

En natuurlijk was er Noorwegen, dat zo verstandig was geweest zijn olieopbrengsten onder te brengen in een investeringsfonds, het Norwegian Welfare Fund, terwijl het steeds meer duurzame energie opwekte uit water en wind. Na de val van de eurozone was dit het eerste land dat de grenzen weer sloot om te kunnen experimenteren met een nieuw economisch model. De ideeën werden ontleend aan oud-Wereldbankeconoom Herman Daly, die al in 1989 een 'steady-state-economie' voorstelde, een economie die niet méér grondstoffen verbruikt dan de natuur kan aanvullen.

➔ **LEES** VERDER OP PAGINA 3